

УДК. 504.052: 502.34

Д.Ю. Іваніцька, студ. гр. ФК–15, Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук
 Кіровоградський національний технічний університет

Екологічна відповідальність бізнесу та культура сучасного суспільства

Стаття присвячена проблемі, яка постає перед людством в XXI ст. Мова йде про загрозу втрати природної рівноваги, тобто здатності біосфери та її складових асимілювати наслідки антропогенного впливу на навколишнє середовище. З урахуванням цього зростає значення екологічної відповідальності бізнесу.

екологічна відповідальність бізнесу, сталий розвиток, стейкхолдери, екологічний аудит

Життя тісно пов'язане з природним середовищем. Людство з ранніх часів користується природними ресурсами для задоволення своїх потреб. Зі збільшенням винаходів, новітніх технологій, розмаху індустріалізації, зростання населення – зростає виробництво, споживання різноманітних благ, що призводить до потреби більшого використання ресурсів. Це, в свою чергу, спричиняє забруднення навколишнього середовища та погіршення якості існування всего живого: порушуються природні угруповання й ландшафти, забруднюється атмосфера, морські акваторії і прісні водойми, руйнується ґрунтовий покрив, зменшуються лісові ресурси та чисельність видів рослин і тварин, хімічні сполуки, які циркулюють у біосфері, шкодять здоров'ю людини та всьому живому. Саме вплив людини на природу нині значно перевищує здатність біосфери до саморегуляції і ставить загалом під загрозу можливість її існування як системи [1].

Постановка задачі. Суспільство повинно докорінно змінити своє ставлення до природи та її ресурсів. У наш час людство спроможне виробляти достатню кількість сільськогосподарської та промислової продукції, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Досягнення науки й техніки відкривають не тільки можливості для

© Д.Ю. Іваніцька, Т.М. Котенко, 2016

задоволення потреб людини, але й створюють передумови для збереження і збільшення ресурсів Землі. Людство в змозі істотно поліпшити умови, які склалися в біосфері планети [1]. Прикладом цього є запровадження комплексних державних та міжнародних природоохоронних програм, законів та інших нормативних документів, які регламентують захист навколишнього середовища [4].

В Україні проводяться систематичні комплексні наукові дослідження навколишнього природного середовища та природних ресурсів з метою розробки наукових основ їх охорони та раціонального використання, забезпечення екологічної безпеки. Координацію та узагальнення результатів цих досліджень здійснюють Академія наук України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища [3].

Основний матеріал. Екологічні аспекти бізнесу знаходяться на шляху переходу країни до сталого розвитку. Таким чином, з 1970-х років людство почало активно перейматися екологічними проблемами, науковці сконцентрували свої зусилля на дослідженні причин порушення екосоціального балансу та пошуках шляхів поліпшення екологічної ситуації. Створення Шведської Національної Агенції захисту навколишнього середовища у 1967 році визнається першим нормативним кроком до вирішення екологічних проблем у світовій практиці. У 1970 році таку ж агенцію було створено у США, наслідком чого стало швидке прийняття нормативних актів щодо якості повітря та води [7, с. 109]. В 1980-х рр. почали говорити про екорозвиток, розвиток без руйнування, необхідність стійкого розвитку екосистем, тоді ж була прийнята «Всесвітня стратегія охорони природи» (ВСОП), яка вперше в міжнародному документі містила згадку стійкого розвитку. Видання «Турбота про планету Земля - Стратегія стійкого життя», яке датується жовтнем 1991 р. підкреслює, що розвиток повинен базуватися на збереженні живої природи, захисті структури, функцій і різноманітності природних систем Землі, від яких залежать біологічні види. Для цього необхідно: зберігати системи підтримки життя (життєзабезпечення), зберігати біорізноманітність і забезпечити стійке використання поновлюваних ресурсів. З'явилися дослідження з екологічної безпеки як частини національної і глобальної безпеки. Нарешті 1992 р. в Ріо-де-Жанейро

Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку визначила сталий розвиток, як розвиток, який може забезпечити потреби нинішнього покоління без завдання шкоди можливості майбутнього покоління задовольнити свої потреби [6]. Україна задекларувала своє бажання перейти на шлях сталого розвитку, підписавши Декларацію та Програму дій «Порядок денний на XXI століття». Перехідний період, в якому знаходиться Україна і зараз, пов'язаний з трьома радикальними трансформаціями – переходом від регіональної країни до суверенної держави, від тоталітаризму до демократії та від командно-адміністративної до ринкової економіки. Невирішеність і вимушена першочерговість чинників економічного зростання відсунули на задній план урахування принципів сталого розвитку в галузевій політиці та законодавстві України. Разом з тим, Україна протягом своєї досить короткої історії незалежності добровільно зробила два безпрецедентних кроки у напрямі до сталого розвитку:

- володіючи третім за потужністю арсеналом ядерної зброї у світі, Україна добровільно відмовилася від цієї зброї;

- незважаючи на енергетичну кризу, Україна закрила Чорнобильську АЕС, яка увійшла в історію найбільшою за масштабами та найстрашнішою за наслідками техногенною катастрофою. Стратегія переходу України до сталого розвитку має ґрунтуватися на аналізі тих дисбалансів, які існують в економічній, соціальній та екологічній сферах, і на подальшому визначенні шляхів їх подолання [6]. Саме тому постає питання екологічної відповідальності бізнесу.

На сьогоднішній день немає чіткого визначення сутності екологічної відповідальності бізнесу. Представниками економічних напрямів визначення сутності інтерпретується різними підходами: класичний, неокласичний, інтегрований економіко-етичний та радикально екологічний. Згідно класичного підходу, екологічна відповідальність виникла під дією екологічного законодавства: щоб уникнути санкцій, підприємства змушені були переглянути свою екологічну політику і вжити заходів для зменшення негативного впливу своєї діяльності на навколишнє середовище [7]. Згідно неокласичного підходу, екологічна відповідальність є наслідком не лише нормативно-правових обмежень, а й моральної відповідальності

виробників за заподіяння шкоди природі. Інтегрований економіко-етичний підхід передбачає врахування етичних факторів при прийнятті управлінських рішень. Радикально екологічний підхід має різні форми прояву: екофемінізм, соціальна екологія, захист прав тварин, теорія екологічних співтовариств тощо [7].

Екологічна відповідальність бізнесу передбачає прийняття зобов'язань з відшкодуванням можливої шкоди природі та суспільству внаслідок економічної діяльності. Запровадження такої відповідальності з метою досягнення сталого розвитку має стати стратегічними рішеннями, які вплинуть на внутрішній розвиток фірми, відносини між організаціями і владою. Таким чином, фірми мають зосередитися на всіх аспектах сталого розвитку – економічному, екологічному і соціальному. Йдеться про мінімізацію екологічного навантаження від розвитку та зростання підприємства [8].

Деградація природного середовища залежить як від кількості й концентрації населення, так і від обсягу виробництва та споживання. У сучасному суспільстві всі ці фактори діяли таким чином, що оточуюче середовище людини виявилось сильно забрудненим [5]. Усвідомлення важливості проблеми посилення соціальної відповідальності в управлінні підприємством сприяло появі досліджень і публікацій з цього питання. Цій проблемі присвячуються безліч досліджень аспектів екологічного стану та пошук шляхів встановлення екологічної рівноваги за рахунок посилення екологічної відповідальності підприємств.

Екологічна відповідальність бізнесу включає зобов'язання осіб, що приймають рішення, запроваджувати дії, спрямовані на захист і поліпшення стану навколишнього середовища в цілому, і які також відповідають їх власним інтересам. Більшість фірм наразі розглядає екологічну відповідальність бізнесу як законні і добровільні види діяльності, які можуть збільшити конкурентоспроможність фірми. Велике число корпорацій прагнуть дотримуватись правил екологічної відповідальності поведінки так як проявляється залежність між активною екологічною політикою корпорацій та вартістю їх акцій. Також дослідження свідчать, що близько 60% західних компаній вписали природоохоронні проекти в стратегію розвитку. Екологічно відповідальними прагнуть бути не тільки великі корпорації, але й представники малого бізнесу. За результатами досліджень Федерації

малого бізнесу встановлено, що майже 90% власників малих підприємств у Євросоюзі та Великобританії впроваджуючи елементи екологічної відповідальності у свою діяльність керуються особистими переконаннями, понад 50 % роблять це, щоб зменшити негативний вплив від свого бізнесу на навколишнє середовище [7].

Крім того, значні переваги від запровадження екологічної відповідальності бізнесу отримує держава і суспільство: вирішення частини ключових екологічних питань, відповідність нормам і стандартам світової економіки з урахуванням екологічної складової, збереження здоров'я населення та інше [8]. Держава має заохочувати добровольців різними заходами для підтримання екологічної відповідальності бізнесу. Саме покращення екологічного становища має бути першочерговим мотивом діяльності кожного підприємства. В наш час все більше компаній у світі (незалежно від сфери діяльності чи територіального розміщення) усвідомлюють цінність та конкурентні переваги екологічної відповідальності.

Суть екологічної відповідальності виявляється через три основні функції: стимулюючу, компенсаційну та превентивну, і полягає в збереженні сталого балансу економічних та екологічних інтересів у процесі господарської діяльності на базі попередження, скорочення та відновлення втрат у природному середовищі. Одним з найпоширеніших підходів до визначення екологічно відповідальної компанії є підхід, в основі якого лежать три критерії.

Ознаками дотримання екологічних зобов'язань є корпоративне бачення компанії, яке повністю відповідає концепції сталого розвитку; захист та відновлення природного середовища визначені стратегічними пріоритетами; усвідомлюється, що економічна система функціонує в рамках екосистеми, яка є обмеженою; діяльність відповідає вимогам екологічного законодавства; відповідальність за шкоду, завдану довкіллю; корпоративна культура заснована на екологічних цінностях [7].

Енергетичний та сировинний менеджмент характеризується ефективним використанням природних ресурсів; створенням та використанням відновлюваної енергії та матеріалів; системне мислення; мінімізація викидів вуглекислого газу; аналіз екологічних досягнень та пошук нових екологічних рішень; аналіз екологічних витрат та переваг.

Для ефективного залучення стейкхолдерів (група людей або індивідів, які можуть впливати на роботу організації та відчувають вплив від діяльності фірми) здійснюють інформування громадськості про екологічні наслідки своєї діяльності; відповідальність перед стейкхолдерами за діяльність; компанія враховує думки та побажання стейкхолдерів; діяльність компанії є прозорою; звіти про вплив на оточуюче середовище [7].

Взагалі, природозберігаюча діяльність різних компаній відрізняється та, разом з тим, вони намагаються дотримуватися приблизно однакового алгоритму мінімізації негативного впливу своєї діяльності на навколишнє середовище. Основними елементами екологічної відповідальності бізнесу є запровадження корпоративної екологічної політики, що констатує мінімізацію шкоди для природи, які компанії завдають своєю діяльністю. Для того, щоб розробити основні засади екологічної політики, визначити її основні напрями компанії використовують спеціальну процедуру – екологічний аудит, який дозволяє оцінити реальні масштаби екологічної шкоди від діяльності організації. Екологічний аудит проводиться компанією добровільно, допомагає визначити пріоритетні напрями екологічної політики організації як у довго-, так і в короткостроковій перспективі, та визначитися з системою заходів, що є максимально корисними для оточуючого середовища та організації [7]. Задля ефективності екологічної політики компанії також залучають працівників до екологічних ініціатив. Адже керівництво екологічно відповідальних міжнародних компаній переконане, що тільки спільними зусиллями можна вирішити екологічні проблеми.

Дійсно, існує велика кількість компонентів екологічної відповідальності спрямованих на відновлення ресурсів, збереження довкілля, поновлення і збільшення лісових ресурсів та чисельності видів рослин, тварин, очищення води, мінімізація антропогенного впливу, покращення якості життя суспільства і всього живого.

Висновки. Взагалі, екологічні проблеми, які виражаються в порушенні людством врівноваженості умов і впливів в екологічному середовищі, виникли як наслідок експлуаторського відношення людини до природи, стрімкого зростання технології, розмаху індустріалізації та зростанню населення. Видобуток природних ресурсів настільки великий, що постає питання про їхнє використання

в майбутньому [5]. Про вирішення проблем використання ресурсів майбутніми поколіннями йдеться у стратегії сталого розвитку. Відповідальне ставлення до природи сьогодні є запорукою існування людства у подальшому. Концепція екологічної відповідальності може стати вагомим інструментом у подоланні екологічних негараздів.

Формування відповідального ставлення до довкілля можливе лише в результаті розвитку системи екологічної освіти. Поширення екологічних знань та інформування про можливі шляхи зменшення шкоди природі на всіх рівнях системи освіти допоможуть утвердити толерантне ставлення населення до природи, навчити громадян відповідати за свої дії, виховувати дітей з відчуттям поваги до довкілля [2].

Список літератури

1. Екологічні проблеми людства. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.br.com.ua>.
2. Грішнова О.А., Думанська В.П. Екологічний вектор соціальної відповідальності // Економіка та управління. – 2015. – №3. – С. 32 – 41.
3. Закон України Про охорону навколишнього природного середовища № 1264-ХІІ від 25.06.1991/Відомості Верховної Ради України.
4. Кошевець В.В. Екологічна відповідальність бізнесу: переваги та обмеження.//Наукове товариство Івана Кушніра – 2012. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua>.
5. Левицька Є.Г. Менеджмент та маркетинг в бізнесі ХХІ ст. Екологічні аспекти соціальної відповідальності бізнесу.//Вчені записки. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
6. Насипайко Д.С. Фінансове забезпечення сталого розвитку. Теоретичні засади сталого розвитку України. – навч. посіб. для вищ. навч. закл. – Кіровоградський національний технічний університет. – Кіровоград: 2015. – С. 6 – 12.
7. Охріменко О.О. Соціальна відповідальність/ О.О. Охріменко, Т.В. Іванова. – навч. посіб. для вищ. навч. закл. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – К.: 2015. – С. 102 – 111.
8. Смоленников Д. О. Роль екологічної відповідальності бізнесу на шляху до сталого розвитку.// Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2013. – №4. – С. 35 – 39.

Одержано 13.12.16

УДК 658.15

Н. В. Деревінська, ст. гр. ФК-15МЗ, Н. А. Іщенко, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Дивідендна політика підприємства та оцінка її ефективності

У статті розглянуто сутність та мету дивідендної політики підприємства. Визначено фактори, що впливають на формування дивідендної політики підприємства. Наведено показники оцінки ефективності дивідендної політики підприємства.

дивіденд, дивідендна політика, ефективність дивідендної політики

Важливим питанням фінансового управління підприємством є формування та реалізація ефективної дивідендної політики. Науковий інтерес до цього питання викликаний її впливом на структуру капіталу, рівень інвестиційної привабливості та імідж підприємства, а відтак - на його вартість.

Теоретичним та практичним аспектам розробки дивідендної політики присвячені здобутки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Так у працях З. Боді, Ю. Бріггема, М. Гордона, Дж. Лінтнера, Ф. Мертона, Ф. Модильяні, М. Міллера, Е. Хелферта, М. Шоулса та інших розглядаються концептуальні положення формування дивідендної політики підприємства. Питання оптимізації дивідендної політики з урахуванням етапу економічного розвитку, галузевих особливостей функціонування господарюючого суб'єкта представлено у працях Н. С. Акімової, І. О. Бланка, В. В. Бочарова, М. В. Грідчиної, К. О. Горової, Л. Є. Довганя, Л. О. Лігоненко, А. Б. Педька, О. О. Терещенка, Л. В. Фролової, Н. В. Харченка, С. І. Цесаренка, Н. В. Юрчук, Л. М. Янчевої та інших. Незважаючи на значний інтерес до проблем формування дивідендної політики та практики її реалізації вітчизняними підприємствами, деякі положення теоретичного та методичного характеру залишилися поза увагою науковців.

© Н. В. Деревінська, Н. А. Іщенко, 2016